

**СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ЧИТАННЯ
У СВІТОБАЧЕННІ УКРАЇНСЬКОГО ПІДЛІТКА
(на прикладі прочитання сучасної прози: повістей «Крута компанія»
Наді Білої та «Знає тільки Мару» Олени Рижко, роману «Сканери»
Роберта М. Зоннтага)**

Яна КОРЕНДІЙ

*учениця 11 класу Гімназії імені В. П. Фількова Лугинської селищної ради
Лугинського району Житомирської області*

Науковий керівник – **Хомишен Яна Михайлівна**, вчителька української мови і літератури

Мета роботи – визначити й проаналізувати значення та можливості читання як соціокультурного феномену, ідентичність та самоідентичність реципієнта, *прочитуючи* повісті «Крута компанія» Н. Білої, «Знає тільки Мару» О. Рижко та роман-антиутопію «Сканери» Роберта М. Зоннтага.

Поставлена мета потребує вирішення таких **завдань**:

- визначити поняття «читання», homo legens, «рецепція»;
- розкрити роль книги в інтелектуальній, соціокультурній, міжособистісній, комунікативній сферах життя українського читача;
- представити результати досліджень про читацькі смаки українських підлітків;
- проаналізувати сприйняття автором і реципієнтом художньо-образної системи й проблематики повісті Наді Білої «Крута компанія»;
- порівняти твори Наді Білої «Крута компанія» та Олени Рижко «Знає тільки Мару», окреслити їхній тематичний, ідейно-художній діапазон і проблематику;
- встановити, як цифрові технології можуть «модифікувати» процес

читання (за романом Роберта М. Зоннтага «Сканери»).

Книга – це спосіб комунікації між автором і читачем. Вона визначає їхню єдність переживання, сприйняття й розуміння дійсності. Книга не тільки виникає з буденності, а й переступає ці межі, оскільки автор ділиться минулими переживаннями, теперішніми враженнями, своїми думками. Усе це дає змогу читачеві спілкуватися, осмислювати дійсність і спонукає приймати оптимальні життєві рішення. Тому, як звертає увагу Тетяна Качак, «важливо, щоб сучасна література для дітей розвивалась у руслі художньо-естетичному і була мистецьким явищем, яскравим феноменом, актуальним культурним і духовним світом для юних читачів, а не просто комерційним продуктом» [6].

Читання – це явище, у якому виокремлюють такі процеси, як сприймання, уяву, комунікацію, інтелект, життєвий досвід тощо. «Читання – один із багатьох ефективних способів набути тотожність, коли життєвий світ homo legens зустрічається зі світом інших людей у вимірі віртуальної дійсності. Літературні твори завдяки фазовому переходові від індивідуальної до колективної

рецепції утворюють спільні цінності, загальну візію мистецтва слова і формують соціокультурний вимір, який характеризує національні особливості та закладає підґрунтя культурної totoжності» [8, с. 308].

Homo legens вступає в діалог із текстом тоді, коли розглядає його через призму застосування в реальному житті. Коли читач бере до рук книгу, він входить у своєрідну гру людського духу й фантазії. «Здатність homo legens перетворювати текст з форми подання реального чи віртуального світу в форму постійного процесу мислення, пошуків, пізнання, випробування власних почуттів і відкриття невичерпності своїх відчуттів» [8, с. 297]. Коли ми читаємо, то перебуваємо на двох рівнях: своє «Я» і чуже «Я», які ніколи не відокремлюються один від одного. Тобто за поданою темою й особистим досвідом ми краще пізнаємо світ, учимося знаходити відповіді на складні питання, отримуємо цілісність цього світу, а висвітлення окремих складників дає можливість повного уявлення про сучасного українського підлітка, який перебуває в постійному самовдосконаленні й саморозвитку.

Питання читача і читання стало центральним у літературних теоріях, оскільки динаміка розвитку теоретичного мислення почала розвиватися в середині ХХ століття, і наприкінці шістдесятих стали виокремлювати естетику творчості та естетику рецепції. За визначенням Марії Зубрицької, рецепція – це «текст-реакція, текст-відгук, текст-доповнення, які дають змогу говорити про сприйняття як про тісне переплетення процесів самоототожнювання, пізнання та оцінювання, що попри виразний індивідуалізований вимір міцно вкорінені у певний

історичний та загальний соціокультурний контекст. Рецепція – це і мітологізація, оскільки читач вибудовує власну систему образів: автора і літературних персонажів» [8, с. 8].

Спочатку важливу роль приділяли особистості митця, згодом стали визначати значущість читача й процес сприйняття ним твору. «Літературно-теоретичний дискурс homo legens як соціокультурного феномену формувалася впродовж усього минулого сторіччя, що й засвідчує панорама його розвитку – загальна картина неперервної модифікації ідей, концепцій, теорій, які, незважаючи на всі трансформаційні зміни, етимологічно та епістемологічно близькі» [8, с. 7].

Будь-який письменник знайомить із літературним твором, утілюючи свої прагнення й створюючи цілісну систему естетичних, етичних, життєвих ситуацій. Спочатку цей твір відіграє домінуючу роль у свідомості реципієнта. Неодноразово виникало питання – чи може реципієнт свідомо сприймати мистецький твір, чи певні неусвідомлювальні процеси беруть участь у цьому контакті? Оскільки кожне мовне висловлювання передбачає комунікативну ситуацію, то реципієнт стає прямим учасником діалогу з автором, відкривається тексту й стає з ним єдиним цілим. Читач формує світ у світлі своїх прагнень і переживань, у нього пробуджуються фантазії, оживають страхи, народжується відчуття повноти й щастя. Згодом повна рецепція відбувається після переосмислення образів і трансформується в усвідомлюване [19, с. 326].

Як бачимо, відбувається естетична комунікація – передача досвіду митця

через його твір, що є продуктом натхнення й технічної майстерності. Розуміючи й інтерпретуючи твір, реципієнт створює свою життєву образну систему, що містить у собі емоційне й естетичне навантаження [19, с. 211].

Отже, автор спонукає реципієнта до активності й розуміння у сприйманні твору мистецтва і його відтворення. Активність й інтерпретування реципієнта уможливають естетичну комунікацію, життєвий досвід, міжособистісні стосунки.

Узявши участь у дискусії «Діалог не з дітьми. Українська підліткова література сьогодні» в межах мережевого проєкту «Література у часи кризи. Quo vadis, українська книжка?», Катерина Міхаліцина вказала: «Підлітки сьогодні вимагають від літератури передусім чесності. А в контексті останніх складних подій в Україні, обтяжені болем та важкістю культурної пам'яті поколінь, сучасні підлітки різко перестрибнули і «Український стрибок», і «Європейський стандарт» і самотужки відшуковують власну правду між історичною «класикою» та потужним інформаційним технопростором, у якому протікає їх щоденне реальне життя».

Досліджуючи питання «Книга чи комп'ютерний світ», ми провели соціологічне опитування серед 30 респондентів нашого навчального закладу. Опрацювавши інформацію, ми встановили, що підлітки мало читають художню літературу, а більше часу проводять в он-лайн. Для 98% основним джерелом інформації є мережа Інтернет, для 1% – художня література, для 1% – наукова література. 46% респондентів надають перевагу проведенню дозвілля, зустрічаючись із друзями, 21% – спілкуються з друзями в

соцмережах, 7% – грають у комп'ютерні ігри, 4% – дали невизначений варіант відповіді. 41% читають меми в соцмережах, книги – 33%, 13% – газети та журнали, 13% – не визначилися. Читають художню літературу регулярно 13% респондентів, 61% – один раз у кілька місяців, 13% – ззагалі не читають, 13% – обрали інший варіант. На запитання «Коли востаннє прочитали художню книгу?» отримали такі дані: 46% – нещодавно прочитали художню книгу, 27% – декілька місяців тому, 27% – не пам'ятають.

Для 15 вчителів-респондентів результати соціологічного опитування «Книга чи комп'ютерний світ» такі: для 39% – основним джерелом інформації є мережа Інтернет, для 15% – художня література, для 46% – наукова література. 49% респондентів надають перевагу проведенню дозвілля, зустрічаючись із друзями, 45% – спілкуються з друзями в соцмережах, 3% – грають у комп'ютерні ігри, 3% – дали невизначений варіант відповіді. 22% читають меми в соцмережах, книги – 47%, 30% – газети та журнали, 1% – не визначилися. Читають художню літературу регулярно 41% респондентів, 40% – раз у кілька місяців, 12% – ззагалі не читають, 7% – обрали інший варіант. На питання «Коли востаннє прочитали художню книгу?» отримали такі дані: 49% – нещодавно прочитали художню книгу, 42% – декілька місяців тому, 19% – не пам'ятають.

Отже, провівши соціологічне опитування, можемо зазначити, що старшокласники несистематично читають художню літературу, 98% беруть інформацію з мережі Інтернет, а вчителі – з наукових видань. 79,9% молодих українців вважають за краще проводити дозвілля, спілкуючись із друзями, 51% – граючи в

комп'ютерні ігри, перебуваючи в соцмережах, в Інтернеті та слухаючи музику. І тільки 43,8% молодих людей читають книги.

На наше переконання, усе ж книга залишається способом естетичної комунікації, об'єктом живого спілкування з друзями-читачами, вона допомагає набувати життєвий досвід і гарно провести час дозвілля.

Літературний критик Уляна Баран вважає: «Література для підлітків – це особливий специфічний феномен, що формується за власними, відмінними від літератури для дітей і літератури для дорослих, законами. З одного боку, її нарративний дискурс структурується простотою мовлення з урахуванням попереднього дитячого прочитання, а з іншого – його ідеологія ініціації переповнена “дорослістю” реалістичних тем» [2]. Зображення внутрішнього світу підлітка, навчання, дружба, кохання, пригоди, стосунки, боротьба за лідерство, конфлікти в сім'ї, гроші, алкоголь, наркотики, булінг, субкультури – таке тематичне коло української підліткової літератури. Американська письменниця Жаклін Вудсон стверджує, що для підліткового роману «важливо крокувати світом з розплющеними очима» – помічати проблеми та чесно й відверто їх артикулювати.

Для читача важливі сприйняття, естетичні погляди, увага до соціального й соціологічного виміру. Саме з позиції реципієнта розглянемо повісті українських письменниць Наді Білої «Крута компанія» й Олени Рижко «Знає тільки Мару», що стали, за визначенням Барбуки, Топ-1 в 2017 і 2018 роках. Порівнюючи ці повісті, бачимо динаміку потреб в тематиці для читача.

Для початку пропонуємо окреслити тематичне коло й проблематику сучасних творів для підлітків, визначити самоідентифікацію головних героїв у соціумі. У повісті «Крута компанія» Надя Біла за основу сюжету обрала життя шістнадцятирічної дівчини Мілки, яка навчається в елітній школі та опиняється в складних життєвих ситуаціях, пізнаючи перше кохання, зраду, сутність дорослого життя. У її майже шістнадцять усе вабить і складається більш-менш очікувано. Мілка має власну кімнату, живе у фешенебельному міні-світі, де пахне квітковими парфумами. Вона мріє стати моделлю, актрисою, письменницею або просто багатою бізнес-леді. Незвичним є те, що дівчина любить читати Панаса Мирного: «Ти сиділа, намагаючись створити щось путне про волів, які ревіли над яслами» [4, с. 5]. За законом несподіванки, у якийсь момент бачимо, як два світи зіштовхуються: світ «крутої компанії» та звичайних хлопців. І від того стається по-всякому: і радісно, і боляче. Читач проходить «випробовування» підлітковим віком, прослідковує долю молодих людей, які хочуть визначитися в цьому світі й відшукати себе в ньому.

Творчий процес читання розкриває різноманітні характери персонажів у повісті Олени Рижко «Знає тільки Мару». Просунутий дигер Рум біжить рятувати п'ятьох школярів, які застрягли під землею разом із невдатним «екскурсоводом» [13, с. 56]. Українська письменниця Олена Рижко, застосовуючи кінематографічний прийом, знайомить із кожним із п'яти бідолах, кожен з яких під землею змінюється, проявляючи найкращі й не надто риси.

Якщо Мілка характеризується надмірною вразливістю, неприйняттям

чинного суспільства, то Рум – новий, надзвичайно яскравий тип юнака, який має бунтарський характер, але водночас приходиться на допомогу, ризикуючи своїми інтересами, а часом і життям.

Отже, читача зацікавлює динамічність подій творів Наді Білої та Олени Рижко. У повісті Олени Рижко «Знає тільки Мару» ланцюг зображуваних подій розгортається на основі подорожі-пригоди, що нагадує комп'ютерну гру, а в повісті Наді Білої описано перипетії з життя героїні. Автори розглядають певне коло проблем: становлення особистості, пригоди, сенс життя, кохання. Мілка нехтує духовними цінностями, потім намагається «розібратися» в собі, але не знаходить відповіді, а Рум завжди приходиться на допомогу тим, хто потребує. Український читач-підліток через модель персонажів ототожнює себе з героями, аналізує вчинки. Прості в прочитанні твори Наді Білої та Олени Рижко впливають на формування читачьких інтересів і смаків українських дітей.

Із розвитком інформаційних технологій щоразу меншу роль відіграють книжки: «Якщо раніше вони були очевидним і невід'ємним атрибутом влади як найдосконаліша форма знання в царстві будь-якого владарювання, то сьогодні знання одягло динамічніші технологічні шати» [8, с. 21]. Літературу поступово витісняє яскрава аудіовізуальна культура, яка не забезпечує живе мовлення.

Зниження інтересу до читання – це загальносвітова тенденція, зумовлена глобалізацією мас-медіа та бурхливим розвитком індустрії розваг, що витісняють читання. Молодь втрачає інтерес до читання, а з ним – і звичку

інтелектуально трудитися. Багато країн, реалізуючи власні стратегії та програми підтримки і розвитку читання, шукають ефективні засоби протидії цій тенденції, адже читання відіграє надзвичайно важливу роль для розвитку будь-якої країни. Не випадково 2003–2012 роки оголошені ООН десятиліттям грамотності.

Комп'ютер і телеекран розширюють діапазон людського сприйняття зором та слухом пізнавальної інформації, уможливаючи синхронну рецепцію. Люди надають перевагу більше кінопереказам, телевізійним і комп'ютерним версіям, замість того, аби прочитати художній твір. У молодого українського покоління сформоване кліпове бачення текстів, тому різноманітні інтерв'ю, рекламні кліпи, виступи сприймають більш динамічно. Якщо раніше людина була географічно та територіально обмеженою, то зараз завдяки Інтернету та електронній пошті вона може перебувати в будь-якому віртуальному місці. Але зникає основне – естетика читання й живе спілкування. Про це так писав Ж. Бодріяр: «Ми ні глядачі, ні актори – ми пасивні спостерігачі, позбавлені ілюзій... Інформація та мас-медіа – це не сцена, тобто не відповідний простір, де ставлять якусь виставу, а екран без глибини... Вони, наслідуючи телебачення, весь навколишній світ і наше тіло, утворюють лише контрольний екран» [8, с. 26].

Розвиток інформаційних технологій призвів до створення нових джерел інформації. Працюючи за комп'ютером, легше знайти пояснення, ніж шукати потрібну наукову інформацію. Але не завжди можна отримати достовірну інформацію з мережі. Система культури в кіберпросторі не здатна замінити

усталені норми культури усного й писемного спілкування, культуру духовного контакту між людьми. Переваги писемного тексту в тому, що він створює індивідуалізований простір сприйняття й середовище для спілкування. «Непрочитані тексти, як і тексти ненадруковані, чимось нагадують безпритульних дітей, що приречені на процес вільного блукання. Текст-блукання без адресата може бути цікавий як феномен речі-в-собі, як факт оригінального літературного експериментування» [8, с. 27].

Багато людей у мережі Інтернет приєднуються до буккросингу, обмінюються паперовими виданнями. Як альтернативу книжці нещодавно створили інтернет-бібліотеку, де твори читають відомі українські актори. Для користувачів смартфонів доречно завантажити додаток Bookmate (для читання й обговорення) або зареєструватися на Goodreads (для оцінювання й відгуку).

Багато письменників обирають різноманітні теми для своїх творів: віртуальний світ, пригоди, кохання, дружба, людські взаємини в добу технологій. В інтерв'ю з кореспонденткою Тетяною Когутич «Ми з вами давно уже комп'ютерно-модифіковані організми» письменниця Олена Рижко зауважує: «Гугл просто видасть інформацію, але не занурить вас у потік емоцій і переживань, а книжка – запросто. Вона дає вам змогу знову й знову приміряти на себе різні ролі, жити чужим життям, насолоджуватися перевтіленнями, робити те, на що ніколи б не зважилися у реальному житті» [10].

Отже, ні комп'ютер, ні телеекран не в змозі замінити живого спілкування між людиною і книгою, яке поступово зникає в сучасному світі. Усе ж культурне,

літературно-мистецьке, наукове, суспільно-політичне життя таки відображається і в книгах. Без homo legens як соціокультурного феномену неможливе осмислення художнього слова автора, історичного розвитку літератури й цивілізації.

Німецький журналіст Мартін Шойбле відомий не однією документальною роботою. Він написав підліткову антиутопію «Сканери», обравши для себе псевдонім Роберт М. Зоннтаг. Головний герой твору народжений у 2010 році, а дія відбувається в 2035 році. Автор розповідає про світ, наповнений інформаційними технологіями та позбавлений духовних цінностей, світ без книг. «Усі цілковито поглинуті технікою. Ніхто не цікавиться, де в реальності живуть інші. Достатньо лише профілів на Ultranez» [14, с. 58], – говорить головний герой. Ніхто вже не пише ручками й не читає, «усі традиційні знання було давним-давно оцифровано» [14, с. 13], книжки викупляють, відскановують, а потім знищують. У кожного є свій міні-комп'ютер, який називається «мобріль».

У романі Роберта М. Зоннтага «Сканери» надто моторошна картина майбутнього, що об'єднує такі речі, як штучні парки, які можна відвідувати тільки один раз на місяць, їжа із заміників, а «свіжа натуральна їжа була лише на днях народження» [14, с. 45]. Відсутність стосунків свідчить про те, що молоді люди знайомляться через агенцію «Твій ідеальний партнер», яка встановлює відповідність профілів, «на віддалі кілька тисяч кілометрів» [14, с. 38]. Молоді люди зустрічаються, пройшовши перевірку на фінанси та ген-придатність. У відео-записах фіксується все: знайомство,

зустрічі, прогулянки з голограмою, народження дітей, розлучення. Найбільше лякає те, що місто розділене на зони: А, В і С. Престижним житлом є А-зона, сіра С-зона стає осередком похилих людей та беззаконня. Якщо працівнику за п'ятдесят, його звільняли й відправляли в іншу зону, де відбувалися вбивства, спалахували епідемії, «жили найбідніші з найбідніших» [14, с. 45]. Одягнені в «діряве шмаття» [14, с. 44], люди дуже рідко ходили по двоє, вони мешкали в наметах, з яких стирчало сіно зі штучних волокон [14, с. 46], мешканці їли надор, від якого «непритомні валялися на узбіччях дороги» [14, с. 45].

Головний герой Роб мешкає разом зі своїм другом Джорджо в А-зоні. Молоді люди працюють книжковими агентами у величезному концерні Ultranez у відділі Scan AG. Роб перервав «традиційні знання» [14, с. 45], відвідував семінар Номоса «Як ігнорувати нісенітницю про книжки та інші неправди». Робота Роба й Джорджо – виманювати й купувати в людей паперові книги, відскановувати їх, а потім знищувати. За кожен відскановану книгу виплачувалися гроші. Потім сканери склали протоколи: «Мобіль. Запис. Книжка має підкреслення на сторінці дев'ятой та п'ятдесят восьмій. Жодних інших особливостей не виявлено» [14, с. 72]. Сканували для того, щоби будь-яка людина могла прочитати книгу, маючи лише мобіль. «Знання з усього світу для всіх! У будь-який час! Безкоштовно!» [14, с. 30] – головне гасло книжкових агентів. Деякі читачі не хотіли розлучатися з книгою, поки сканери «двадцятьма банкнотами не стирали всі їхні принципи» [14, с. 16]. А праця письменників узагалі не оплачувалася, відбувалося «банкрутство письменників,

а згодом і перекладачів їхніх книжок іншими мовами» [14, с. 57]. Книжки взагалі замінювали «новомовою: товсті томи, читиво, бульварні романи чи грубі зшитки» [14, с. 15]. Але одного дня світ перевернувся з ніг на голову, як вибухнула е-бомба і знищила всі відскановані книги.

Роман-антиутопія «Сканери» Роберта М. Зоннтага прочитується як попередження нашому ультрасучасному світу. Це майбутнє, яке може стати нашою реальністю, якщо воно буде без книг, зокрема й художніх творів.

Отже, у запропонованому дослідженні було визначено поняття «читання», homo legens, «рецепція», розкрито роль книги в інтелектуальній, соціокультурній, міжособистісній, комунікативній сферах. Прочитуючи повісті «Крута компанія» Н. Білої, «Знає тільки Мару» О. Рижко та роман-антиутопію «Сканери» Роберта М. Зоннтага, було визначено значення та можливості читання як соціокультурного феномену, ідентичність та самоідентичність українського реципієнта-підлітка. Розуміння творів не означає створення однієї спільної картини в свідомості homo legens й автора. Було встановлено, що в процесі комунікації читача з автором відбувається ототожнення з героями повістей. Це дає змогу глибше зрозуміти сучасну young adult literature з типовими образами підлітків, які намагаються визначитися в цьому світі й шляхом власних помилок дати відповіді на важливі для них питання.

Книга здатна змінювати погляди людини, допомогти знайти відповіді на питання. Читання книг спонукає до роздумів над власним буттям. У процесі читання відбувається переосмислення,

пізнання, переоцінка цінностей, що вкорінені в соціокультурному контексті. Рецепція твору є джерелом насолоди і також чинником, що викликає естетичне переживання, психологічний досвід, міжлюдське спілкування. Світ книги справжній, у ньому «переформатувалися» як покоління дорослих, так і виокремився потенціал новітнього покоління читачів.

У роботі було встановлено вплив глобальних цифрових технологій на читання. У сучасному світі молодь утрачає інтерес до читання: читають книги регулярно тільки 13% респондентів. За підсумками соціологічного опитування старшокласників, можемо зазначити, що підлітки отримують інформацію з Інтернету, вони менше читають художню літературу, а здебільшого – меми в соцмережах, реклами. Перебуваючи у тривимірному всесвіті інформаційних технологій, молодь мислить прагматично, часом умовно перетворюючись на своєрідний додаток комп'ютера.

У роботі було розглянуто спробу сприйняття реципієнтом художньо-образної системи й проблематики повістей Наді Білої «Крута компанія» та Олени Рижко «Знає тільки Мару». Виконавши порівняльний аналіз творів Наді Білої та Олени Рижко, було виявлено, що тексти соціально забарвлені, а також лаконічні, відкриті й актуальні для читача. Зазначимо, що авторки вивчають українського підлітка в часопросторі, розглядають проблеми становлення особистості, сенсу життя, кохання, самоідентичності в соціумі. Наді Білій та Олені Рижко вдалося створити сучасний правдивий образ підлітка, який самостійно намагається розв'язати життєві питання.

Отже, соціокультурний феномен читання відіграє важливу роль у світобаченні українського підлітка: твори сучасної літератури висвітлюють знайому ситуацію чи проблему, отримують відгук, спонукають мислити над прочитаним, знаходити відповіді на актуальні питання, «прожити» події разом із персонажами твору. Ключовим принципом процесу читання є ототожнення світу реципієнта зі світом персонажів тексту, у якому читач перебуває у віртуальній дійсності й переживає її. Соціокультурний феномен книги й читання – це індикатор відображення цінностей суспільства, його поступу (або його відсутності) в інформаційному просторі. Прикро, що молодь переважно цікавиться проведенням дозвілля, обираючи мережу Інтернет, яка незабаром може перетворитися на альтернативу майбутнього роману «Сканери» Роберта М. Зоннтаґа. Homo legens (людина, яка читає) відчужується від літератури й зникає. Читання залишається потребою для інтелігенції. Із часом література як естетична комунікативна складова може стати духовним елітарним продуктом для небагатьох.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук Г. Методика організації науково-дослідницької роботи: навч. посіб. для студ. та викл. вищ. навч. закл. Київ: Форум, 2000. 271 с.
2. Баран У. Підліткова література: український стрибок та європейський стандарт. URL: <http://litakcent.com/2015/12/01/pidlitkova-literatura-ukrajinskyj-strybok-ta-jevropijskyj-standart/> (дата перегляду: 05.01.2018).
3. Баран У. Сучасна реалістична проза для дітей: український та німецький контексти (на прикладі творів Володимира Рутківського та Анне Вооргове). URL: <http://>

- urccyl.com.ua/novyny/details/item/uljana-baran-ukrajinska-realistichna-proza-dlja-ditei-tasuchasna-realistichna-proza-dlja-ditei-ukrajinskii-ta-nimeckii-konteksti-na-priklad (дата перегляду: 11.11.2017).
4. Біла Н. Крута компанія. Київ: ВЦ «Академія», 2017. 160 с.
 5. Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: ПП «Рута», 2009. 335 с.
 6. «Бренд» культурної української спільноти / Віталіна Кизилова, Валентина Вздутьська, Тетяна Качак, Володимир Чернишенко, Марія Морозенко, Наталя Дев'ятко. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/468> (дата перегляду: 09.01.2018).
 7. Відгуки на повість «Крута компанія» / Олександра Орлова. URL: <https://www.goodreads.com/book/show/33824188> (дата перегляду: 25.11.2017).
 8. Зубрицька М. Homo legens: читання. Львів: Літопис, 2004. 351 с.
 9. Грін Дж. Досить Катрін. Київ: КМБУКС, 2005. 279 с.
 10. Когутич Т. «Ми з вами давно уже комп'ютерно-модифіковані організми»: інтерв'ю з українською письменницею Оленою Рижко. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2566800-olena-rizko-ukrainska-pismennica.html> (дата перегляду: 22.12.2018).
 11. Підліткова література. URL: <https://www.turkaramamotoru.com/uk/>. Підліткова-література-501665 (дата перегляду: 09.12.2018).
 12. Рижко О. Літературні мандрівки з Оленою Рижко: Львів. URL: <https://zruchno.travel/Publications/Entry/3225?lang=ua> (дата перегляду: 22.12.2018).
 13. Рижко О. Знає тільки Мару. Київ: ВЦ «Академія», 2017. 128 с.
 14. Роберт М. Зоннтаг. Сканери / пер. з нім. Люби-Параскевії Стринадюк. Брустурів: Дискурсус, 2018. 189 с.
 15. Соболевська Ю. Книга про читання / пер. з польськ. Андрій Бондар. Львів: В-во Старого Лева, 2014. 176 с.
 16. Теорія літератури. URL: https://annuura.io.ua/s624032/teoriya_literatury
 17. Топ БараБуки: найкращі дитячі, підліткові та родинні книжки 2017 року / фото Анни Третяк. URL: <http://www.barabooka.com.ua/top-barabuki-najkrashhi-dityachi-pidlitkovi-ta-rodinni-knizhki-2017-roku/> (дата перегляду: 06.12.2017).
 18. Регіональні новини. URL: https://twitter.com/academia_rs (дата перегляду: листопад-грудень 2017).
 19. Уліцька Д. Література. Теорія. Методологія / пер. із польськ. Сергія Яковенка. Київ: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2006. 543 с.